

Maa- ja metsätalousministeriön 16.7.2013 (Dnro MM005:00/2013) asettamalle työryhmälle
Muutosesitykset ja lisäehdotukset lakiin metsähallituksesta/ Saamelaiden osallistumisoikeuksien lisäämistä valmisteleva työryhmä

Työryhmän puheenjohtaja: Pentti Lähteenoja

Lapin Kullankaivajain Liitto ry
PL86
99871 Inari

Lapin Kullankaivajain Liitto Ry (LKL) esittää, että työryhmä ei jätä suunnitellusti esitystään, vaan täydentää työryhmää ja pyytää pitkän lisäajan, jonka käyttää muiden kuin porotaloudesta toimeentulonsa saavien saamelaiden kuulemiseen sekä esitettyjen lakimuutosten vaikutusten arvioimiseen. Mikäli lisäaikaa ei ole mahdollista saada, työryhmän ei tulisi jättää esitystä lainkaan.

Työryhmän kaavailemat muutokset Pohjois-Lapin valtioneuvoston käytön suunnitteluun liittyen muodostavat Metsähallituksen sisälle väliportaan hallinnon kaltaisen mekanismin, jonka kautta Saamelaiskäräjät voi halutessaan estää kaikenlaisen maan- ja luonnonkäytön.

Työryhmä on tarkastellut valmisteltavan lain vaikutuksia yksin poronhoitoon ja jossain määrin kalastukseen liittyen. Valmistelun perusteella on nähtävissä, että yhdelle pienelle ryhmälle, eli porotaloudesta tulonsa saaville saamelaisille, rakennetaan runsaita uusia oikeuksia. Kaavailluilla järjestelyillä on suuri negatiivinen vaikutus alueen muiden elinkeinojen harjoittamisen mahdollisuuksiin, mitä asiaa työryhmä ei ole tunnistanut eikä käsitellyt lainkaan.

Kaivoslakiin liittyen Saamelaiskäräjillä on ollut laaja valitusoikeus 1.7.2011 lähtien, mitä Saamelaiskäräjät on käyttänyt häikäilemättömästi valittamalla kaikista ammattimaiseen kullankaivuun liittyvistä luvista (paitsi saamelaiden hakemista luvista) ja pyrkien katkaisemaan yrittäjätulon saannin ja sitä kautta ajamaan yrittäjiä konkurssiin. Tämänkaltaisen mahdollisuus kampaata muita elinkeinoja on laajenemassa muihin luonnon- ja maankäytön mekanismeihin.

Erityissäännöksiä todellisesta tarpeesta Lapin Kullankaivajain Liitto ei ole työryhmän julkisuuteen saattamasta materiaalista löytänyt mitään viitettä.

Lapin kullankaivajat eivät ole koko 160-vuotisen näkökulmansa aikana havainneet tai tietoonsa saaneet mitään tosiasiallista, nykyiseen maiden ja vesien käyttöön liittyvää yhdenvertaisuuden ongelmaa saamelais- ja muun väestön kesken.

LKL odottaa myös tämän työryhmän tarkastelevan sitä, kuinka ehdotetut toimenpiteet vaikuttavat alueen kokonaistalouteen ja talouden kehittymismahdollisuuksiin tulevaisuudessa. Mikäli toimenpiteet kurjistavat saamelaisalueen taloutta, tulee yhteiskunnan sitoutua myös muiden alueella asuvien kuin poronhoitajasaamelaiden nykyistä laajempaan taloudelliseen tukemiseen. Nämä vaikutukset ja niihin liittyvät kompensatiomekanismit tulee selvittää perusteellisesti.

LKL:n YKSITYISKOHTAISET HUOMIOT, EHDOTUKSET JA VAATIMUKSET

1. LKL:n oikeus osallistua työryhmän toimintaan

Lapin Kullankaivajain Liitto Ry (LKL) on 1949 perustettu yhdistys, joka valvoo jäsentensä (3739 jäsentä 21.2.2014) etuja kullankaivuun liittyen. Jäsenistössä on edustettuna alan ammattilaiset, puoliammattilaiset ja harrastajat. Jäsenistön kullasta saatava myyntitulo on n. 1,5 miljoonaa euroa ja harrastajakullankaivajien tuoma aluetaloudellinen matkailutulon lisäys on n. 2 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi kullankaivu toimii matkailun lisäattraktiona Inarin ja Sodankylän kunnissa. Matkailun talousvaikutus kohdistuu ongelmalliseen kesämatkailuun.

Kullankaivajien vuosittaiset kullanmyyntitulot vastaavat kahden paliskunnan vuosittaista lihanmyyntituloa ja ovat suunnilleen samankokoiset kuin koko Tenojoen kalastuksen arvo on. Arvonlisäysmekanismit matkailutuotteena nostavat arvon vielä tätäkin korkeammaksi – mekanismi on samankaltainen kuin Tenon lohen kalastuksessa.

LKL on seurannut Maa- ja metsätalousministeriön asettamaa Metsähallituslain muutostyöryhmän työtä nettipalvelun (www.hare.vn.fi) sekä julkisuudessa olleiden tietojen kautta.

LKL on havainnut pöytäkirjoista virheellisen käsityksen, että tässä työryhmässä ei tarvitsisi käsitellä kullankaivuuseen liittyviä asioita lainkaan, sillä niistä säädetään kaivoslaissa. Tämä on virheellinen käsitys, sillä vaikka esiintymien omistusoikeudesta päättää kaivosviranomaisen kaivoslain perusteella ja hyödyntämisen muodoista päättää AVI/ympäristölupayksikkö vesi- ja ympäristölakien nojalla, Metsähallitus määrää ja luvittaa kullankaivuun keskeisesti liittyvistä maastoliikenne-, maastossa majoittumis-, etsintämenetelmä-, polttopuu yms. asioita. Eli siitä, kuinka maastossa voi liikkua ja elää.

Valmisteilla oleva lakiesitys vaikuttaa kullankaivuun mahdollisuuksiin merkittävästi. Kaikkia, joiden toimeentuloon laki voi vaikuttaa, täytyy kuulla ja esitetyt näkemykset tulee valmistelutyössä ottaa huomioon.

2. LKL:n mahdollisuus saada tietoja työryhmän toiminnasta

LKL on muodostanut työryhmän julkisuudessa olleiden dokumenttien perusteella käsityksen, että Metsähallituksen sisään saamelaisalueella muodostetaan eräänlainen väliportaan hallinto, ilmeisesti Akwe:ko- tyyppinen, jossa Saamelaiskäräjillä on merkittävin vaikutusvalta.

Työryhmän tulee kirjoittaa auki kyseisen, uuden lain myötä syntyvän Metsähallituksen sisäisen toimielimen toiminta.

Paheksomme työryhmän huonoa tiedottamista asian valmistelussa. Tämä ei ole varsinkaan nykyaikaisen avoimen ja osallistavan lainvalmistelun periaatteiden mukaista.

20.2.2014 viimeinen merkintä www.hare.vn.fi – palvelussa oli päivätty 19.12.2014, minkä jälkeen tiedämme pidetyn ainakin kaksi kokousta. Jos julkista osallistajan ohjaamaa tietokantaa ei päivitetä, niin kyseisen kaltainen palvelu on turha ja myöhemmin asian valmistelua kuvattaessa kansalaisten tiedonsaannin osalta harhaanjohtava.

3. Työryhmän aikataulu

Aikataulu on työryhmän uskottavuuden kannalta mahdoton. Työryhmän tulee muuttaa kokoonpanoan ja hakea lisääikää.

Työryhmä on asetettu 16.7.2013 ja sen toimikausi on pidennyksen jälkeen 1.8.2013 – 28.2.2014. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan työryhmä on toimintansa aikana pitänyt viisi kokousta ja kaksi kuulemistilaisuutta. Tärkeitä osanottajia on osallistunut kokouksiin etäyhteyksien avulla eivätkä etäyhteydet eivät ole toimineet.

Työryhmän toiminta-aika on ollut aivan liian lyhyt. Oikeudellisesti ei voi olla kestävä peruste huolimattomalle asioiden valmistelulle ja asioihin perehtymiselle, että työryhmän työn valmistelulla olisi kiire. Käsiteltävä asia on saamelaisalueiden asukkaiden kannalta iso, valmistelun tulee olla riittävää ja laadullisesti hyvää.

Lisäksi lakiluonnoksesta myöhemmin päättävien kansanedustajien on voitava olla varmoja, että lakiluonnosta valmistellut työryhmä on asiaan riittävästi ja kaikkien kansalaisten oikeusturvan kannalta kattavasti perehtynyt.

4. Työryhmän kokoonpano

Työryhmä on koostumukseltaan pahasti vääristynyt: työryhmään kuuluu puheenjohtajan lisäksi 10 jäsentä, joista neljä jäsentä kuuluu saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Lisäksi työryhmän kahdesta pysyvästä asiantuntijasta toinen on niin ikään sanottuun vaaliluetteloon kuuluva saamelainen.

Saamelaiskäräjien esityksestä työryhmään on näin ollen nimetty mainituista viidestä saamelaisesta neljä, ja kolttien kyläkokous on nimennyt yhden kolttasaamelaisen. Kaikki viisi saamelaista ovat saamelaiskäräjien hallituksen jäseniä.

Yksityisiä saamelaiselinkeinoja, poronhoitoa lukuun ottamatta, ei edusta kukaan tässä työssä.

Muuta paikallista väestöä edustaa asettamiskirjeen mukaan yksi alueen kuntien ja Lapin liiton mandaatilla toimiva työryhmän jäsen, joka on Lapin liiton esityksestä nimetty työryhmään.

Muut työryhmän jäsenet ovat eri ministeriöiden asettamia virkamiehiä.

Alueella erityis- tai vuokraoikeuksin nautintoja tai elinkeinoja harjoittavat yksityishenkilöt ja yritykset eivät ole työryhmässä millään lailla edustettuina.

Asettamiskirjeen mukaan työryhmän tulee ottaa huomioon se, että valtion tai yksityishenkilöiden maa- ja vesialueiden omistusoikeuteen ja käyttöoikeuteen ei puututa saamelaisten kotiseutualueella miltään osin. Työryhmän tulee ottaa työssään huomioon myös muun paikallisen väestön osallistumisoikeudet ja mahdollisuudet harjoittaa sekä perinteisiä että nykyaikaisia elinkeinoja.

Århusin prosessilla tarkoitetaan prosessia, jonka tavoitteena on vahvistaa kansalaisten menettelyllisiä oikeuksia kaikessa ympäristöön vaikuttavassa päätöksenteossa. Se kiinnittyi Århusissa kesäkuussa 1998 allekirjoitettuun tiedon saantia, kansalaisten osallistumisoikeutta päätöksentekoon sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeutta ympäristöasioissa koskevaan yleissopimukseen (ns. *Århusin sopimus*, SopS 121–122/2004).

Århusin sopimus on tullut kansainvälisesti voimaan 30. marraskuuta 2001. Sopimus rakentuu menettelyllisten oikeuksien kolmen pilarin varaan. Ne ovat oikeus ympäristöä koskevaan tietoon,

oikeus osallistua ympäristöä koskevaan päätöksentekoon sen valmisteluvaiheessa ja oikeus tehokkaisiin oikaisu- ja muutoksenhakukeinoihin.

Työryhmän asettamisessa 16.7.2013 ei ole riittävästi otettu huomioon vaatimusta siitä, että keskeisten henkilöryhmien tulee voida osallistua saamelaisen kotiseutualueen maa- ja vesialueiden käyttöä koskevaan päätöksentekoon valmisteluvaiheessa.

Hallitusohjelmassa pyritään (luku 4) vahvistamaan ihmisoikeuksia ja demokratiaa, mikä tulee ottaa huomioon myös tässä työryhmätyöskentelyssä. Sekä Århusin sopimus ja demokratia olisivat edellyttäneet laajapohjaista kokoonpanoa työryhmässä. Hallintolain 3 luvun 11 §:n tarkoittamien asianosaisten (jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee) veroiset keskeiset tahot tulee vielä ottaa työryhmän jäseniksi ja pysyviksi asiantuntijoiksi. Työryhmän kokoonpanoa tulee täydentää tältä osin.

Kun useat keskeiset tahot on jätetty valmistelun ulkopuolelle työryhmätyön kokoonpanossa, kiistetään työryhmän toimivalta tehdä luonnoksesta 20.1.2014 ilmeneviä lainsäädännöllisiä ehdotuksia.

Lapin liiton ja kuntien edustus työryhmässä ei ole vaatimusten kannalta riittävä, koska kuntien voidaan katsoa suurelta osin edustavan paikallista yleistä etua (HE 273/2009 vp s. 70). Kun mm. Århusin sopimus edellyttää, että asian valmistetussa tulisi turvata myös yksilön (yksityiset edut) mahdollisuudet vaikuttaa itseään ja elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon, on jäljempänä mainitut tahot otettava työryhmään mukaan.

Seuraavia lainvalmistelun kannalta keskeisiä tahoja ei edusta kukaan työryhmässä jäsenenä, joten työryhmän kokoonpanoa tulee ehdottomasti täydentää seuraavien tahojen edustuksella:

A. Kullankaivajat ja heidän etujärjestönsä Lapin Kullankaivajain Liitto ry

Kullankaivajilla on perustuslain 18 §:n mukainen elinkeinovapauden suoja harjoittaa saamelaisen kotiseutualueella sekä koneellista kullankaivua että lapiokaivua. Kullankaivajien oikeudet nauttivat myös perustuslain 15 §:n omaisuuden suojaa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 1 artiklan mukaista oikeutta nauttia rauhassa omaisuudesta. Luonnoksessa näitä kysymyksiä ei käsitellä lainkaan, vaikka perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 16/2012 vp) tätä edellyttänyt kansallisen perus- ja ihmisoikeusohjelman täytäntöönpanossa.

B. Matkailuyrittäjät yhteistyöorganisaatioiden kautta

Myös matkailuyrittäjät nauttivat perustuslain elinkeinovapauden perusoikeudesta (PL 18 §). Matkailuyrittäjät nauttivat maa- ja vesialueiden omistuksien ja käyttöoikeuksien sekä muun omaisuutensa suhteen perustuslain omaisuuden suojasta (PL 15 §) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 1 artiklan mukaista oikeutta nauttia rauhassa omaisuudesta. Lisäksi saamelaiset matkailuyrittäjät nauttivat perustuslain 17 §:n 3 momentin ja KP-sopimuksen 27 artiklan kulttuurin suojasta, vaikka he eivät kuuluisi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

Matkailu on pohjoisten alueiden merkittävin elinkeino julkisten palveluiden ohella ja ainoa, joka on jatkuvasti kasvanut.

C. Metsästysoikeuksien haltijat ja muut luonnonhyödyntäjät

Työryhmän asettamiskirjeen yleisten säädösten 8.§ liittyvä metsästyksen ja kalastuksen yleisen edistämisen tulee koskea myös muita kuin edellä mainittuja saamelaiskäräjien vaaliluettelon rekisterisaamelaisia.

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään (PeVM 17/1994) lausunut säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

Valtaosa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvista saamelaisista ei kuitenkaan harjoita näitä kulttuurimuotoja nimenomaisesti elinkeinonaan. Elinkeinoista varsinkaan kalastuksen, metsästyksen ja marjastuksen osalta ei näiden kulttuurimuotojen harjoittamisessa myöskään ole minkäänlaista eroa muun paikallisen väestön ja saamelaiskäräjien vaaliluetteloon kuuluvien saamelaisten tavoissa tai menetelmissä harjoittaa näitä ns. saamelaisten perinteisiä elinkeinoja. Ainoa eroavaisuus itse asiassa on siinä, että jo nyt saamelaisilla on muuta väestöä laajemmat oikeudet mm. maastoliikenteeseen.

D. Kauppa, rakentaminen ja palvelut esimerkiksi yrittäjäjärjestöjen kautta

E: Kaivosteollisuus esimerkiksi GTK:n, Kaivannaisteollisuus ry:n ja Suomen kaivosyrittäjien kautta

F: Muut maan- ja luonnonkäyttäjät, joilla on alueen talouden ja hyvinvoinnin kannalta kasvava merkitys, kuten auto- ja rengastestaus, elintarviketeollisuus,

G: Metsätalous ja kaikenlainen puunjalostus

5. Työryhmän kuulemat asianosaiset

Kuuleminen on ollut puutteellista. Työryhmä ei ole kuullut ketään yksityisen etujen edustajaa. Kaikki paikan päällä kuullut tahot edustavat yleistä etua. Saamelaiskäräjiä lähellä olevien tahojen kuuleminen on ylikorostunut.

Työryhmän kuulemien tahojen perusteella syntyy sellainen käsitys, että saamelaisalueen pääelinkeino on porotalous ja julkiset palvelut sekä pieneltä osin kalastus sekä metsästys. Työryhmä on toiminut ikään kuin muita elinkeinoja ei olisi olemassa lainkaan.

Paikan päällä on kuultu Lapin ELY-keskusta, Suomen riistakeskusta, Inarinsaamelaiset ry:tä, YK:n ihmisoikeusraportoija James Anayaa, Suomen Porosaamelaiset ry:tä, Ympäristöministeriötä, Metsähallitusta, RKTL:a sekä Sodankylän ja Enontekiön kuntaa.

Jos työryhmän kokoonpanoon ei ollut mahdollista ottaa kaikkia edellisessä kohdassa mainittuja tahoja, olisi näitä tahoja tullut näin merkittävässä asiassa edes kuulla.

6. Saamelaisalueen elinkeinoista yleisesti

Perustuslakivaliokunnan mietinnössään (PeVM 17/1994) viittaamassa hallituksen esityksessä (HE 309/1994) hallitusmuodon 14 §:n yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä todetaan, että "...säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys (esim. PeVL 3/1990 vp, PeVL 8/1993 vp)". Saamelaisten elinkeinoista perinteisinä elinkeinoina todetaan näin ollen poronhoito, kalastus ja metsästys vain esimerkkeinä, ja muitakin lain tarkoittamia saamelaisia perinteisiä elinkeinoja on.

Luonnoksessa 20.1.2014 on täten ryhdytty tulkitsemaan perustuslain 17 §:n 3 momentin säännöstä toisin ja supistavasti siitä, mikä merkitys säännöksen sisällölle on vakiintuneesti annettu. Tämä on vastoin hallitusohjelmaa ja asettamiskirjeen toimeksiantoa. Saamelaiskulttuurin suojaa ei ole ollut tarkoitus supistaa. Tulkinta olisi vastoin Suomea sitovaa kansainvälistä sopimus (KP-sopimus 27

artikla).

Niihin saamelaisten ja muiden tahojen saamelaisten kotiseutualueella harjoittamiin elinkeinoihin, joiden osalta Metsähallituksen 6 §:n nojalla on julkisia hallintotehtäviä, tulee liittää edellä olevan mukaisesti kullankaivu, keräily, metsästys, kalastus ja matkailutoiminta, jotka saavat KP-sopimuksen 27 artiklan suojaa. Yleensä jää huomaamatta, että myös saamelaiset harjoittavat kullankaivua ja matkailuyritystoimintaa perinteisesti. Yhdenvertaisen kohtelun vaatimuksen vuoksi myös muiden pakallisten harjoittamina mainitut elinkeinot tulee liittää Metsähallituksen julkisiin tehtäviin, joita tulee edistää ja rahoituksella tukea lain mukaan.

7. Kullankaivu saamelaisena elinkeinona

Professori ja teollisuusneuvos Herman Stigzelius on selvittänyt teoksessaan: Kultakuume - Lapin kullan historia (Suomen matkailuliitto 1986) saamelaisten osallistumisesta kullankaivuun Suomen Lapissa. Stigzelius osoittaa, että kullankaivussa kysymyksessä on ollut useiden saamelaisten sukujen kullankaivutyön harjoittamisesta 1860-luvulta eteenpäin. Selvitys on aukoton, sillä kaivutyö on dokumentoitu huolellisesti 1870-luvulta saakka yksittäisen kaivajan tarkkuudella.

Saamelaisilla kullankaivajilla on ollut suuri merkitys kullankaivun laajenemiselle 1900-luvulla, sillä kolmesta merkittävimmästä kulta-alueesta kaksi on saamelaisten kullankaivajien löytämää.

Saamelaisten osalta kysymyksessä ei ole mikään yhtenä historiallisena aikana tapahtunut kullanhuudonta elinkeinona, vaan jatkumo läpi vuosikymmenten nykyiseen aikaan saakka. Ivalojoen alueella mm. Saijets, Niittyvuopio (löysivät Tankavaaran alueen), Aikio, Magga, Hetta, Mutenia, Nikodemus ja Lemmenjoella Ranttila (löysivät Lemmenjoen alueen), Sarre, Jomppanen, Paltto ovat harjoittaneet kullankaivua, osa jatkaa edelleen tämän elinkeinon harjoittamista. Jopa eräs nykyisten saamelaiskäräjien hallituksen jäsen hyödyntää omaa kullankaivua matkailuelinkeinonsa osana.

Saamelaiskäräjien pitkäaikaisen puheenjohtajan Pekka Aikion suku on harjoittanut kullankaivua 1930–1950-luvuilla. Hänen suvussa, kuten muissakin kulta-alueiden saamelaissuvuissa kullankaivu on ollut saamelaisten toimentulopaletissa yksi merkittävä osa.

Nykyisistä kullankaivajista kaivumääriltään suurin kullankaivuyhtiö on saamelaisen suvun omistuksessa.

Kullankaivu on perinteisenä elinkeinona tuonut alueelle ihmisiä ja investointeja, sekä aikanaan vaikuttanut oleellisesti alueen kulkuyhteyksien parantamiseen. Kaikki nämä ilmiöt ovat hyödyttäneet myös saamelaisväestöä muun paikallisen väestön ohella.

Edellä selostetun mukaisesti kullankaivua voidaan työryhmyöskentelyn kannalta pitää perinteisenä elinkeinona.

8. Saamelaiskäräjien asenne ja toiminta muita elinkeinonharjoittajia kohtaan

Saamelaiskäräjien viime vuosien kannanotoissa liki pitäen kaikkiin muihinkin pohjoisen Suomen luonnonkäyttöä koskeviin kysymyksiin on nähtävissä heidän kaikkea muuta kuin saamelaiseksi poronhoidoksi kutsumaansa elinkeinon liittyviä oikeuksia vastustava kantansa.

Saamelaiskäräjät on vastustanut useita eri kaavaprosesseja, matkailureittien ja mm.

matkailutukikohtien perustamista, malmitutkimusta ja kullankaivua.

Saamelaiskäräjät on monessa eri yhteydessä ilmaissut kantansa, että mikäli heidän suojeluksessaan oleva poronhoitomahdollisuus vähänkään heikkenee, ei lupaa toiminnalle tule antaa, olipa sen koko yhteisölle tuoma taloudellinen hyöty kuinka suuri hyvänsä, ja että pääväestön taloudelliset intressit eivät saa vaikeuttaa saamelaisen elämäntavan säilymistä ja kehittymistä (esim. Saamelaiskäräjät Rovaniemen hallinto-oikeudelle 28.6.2012).

Ainoa taho joka voi Saamelaiskäräjien argumentaation mukaan arvioida saamelaiskulttuurille mistä tahansa muusta luonnonkäytöstä tulevaa haittaa on Saamelaiskäräjät itse. Toistaiseksi LKL:n tiedossa ei ole yhtään tapausta, jossa Saamelaiskäräjät ei ole arvioinut merkittävää haittaa syntyvän. Poikkeuksetta kanta tuntuu olevan, että hankkeelle ei tule myöntää lupaa.

Lakiluonnoksen toteutuessa saamelaiskäräjille annettaisiin valta ehkäistä melkein mikä tahansa Metsähallituksen toiminta alueella ja sitä kautta pohjoisen valtionmaiden ja -vesien järkevää käyttöä muilta toimijoilta.

9. Saamelaiskäräjien sarjavalitusten vaikutus kullankaivuun

Uudessa, vuonna 2011 voimaan tulleessa kaivoslaissa Saamelaiskäräjille kirjattiin heidän vaatimuksestaan erityisen voimakas valitusmahdollisuus Lapin kullankaivua koskevissa eri lupapäätöksissä.

Valitusoikeuden saatuaan Saamelaiskäräjät jarrutti viranomaisen päätöksentekoa kieltäytymällä antamasta pyydettyjä lausuntoja ja vastaamasta lakisäätöihin neuvottelukutsuihin viranomaisen puolelta resurssipulaan vedoten.

Saatuaan oikeusministeriöltä huomattavan, 100 000 euron rahoituksen lausuntojen valmisteluun, keskittyi Saamelaiskäräjät asiasisällöltään kopioitujen hallintovalitusten tehtailuun kullankaivua koskevista lupapäätöksistä.

Julkisuudessaakin Saamelaiskäräjien edustajat, mm. puheenjohtaja Klemetti Näkkäläjärvi ja vs. Ympäristösihteeri Inga-Brit Magga ovat ilmoittaneet (kaivosviranomaisen maastokatselmus Pro arctic Miinalan kullanhuhdonta-alueelle Vuotson Lismajoella 03.06.2013) jo etukäteen tavoitteenaan olevan varsinkin koneellista kullankaivua koskevien lupapäätösten, mutta myös pienimuotoisempaa lapiokaivua ”uusilla alueilla” koskevien lupapäätösten hylkäämistä.

Käytännössä tämä tulee lopulta estämään kaiken kullankaivun alueella, koska jossakin vaiheessa olemassa olevat esiintymät tulevat kaivoslain perimmäisen tarkoituksen mukaisesti hyödynnettyä.

Saamelaiskäräjien valitustehtailu (30 kpl lähes identtistä valitusta, joista 6 kpl on prosessin aikana peruttu) on kohdistunut kaikkein tuottavimpaan ja taloudellisesti merkittävimpään osaan ammattimaista kullankaivua. Tälläkin hetkellä on eri kaivosviranomaisen ja ympäristölupaviranomaisen päätöksiä koskevien valitusten vuoksi seisahduksissa 12 kullankaivutyömaata.

Saamelaiskäräjät on lausumaoikeutta ja rahoitusta lobatessaan surutta käyttänyt mielikuvaa suurista kaivoksista ympäristöongelmineen, vaikka saadulla yhteiskunnan rahoituksella on käytännössä estetty hyvinkin pienimuotoisen ja perinteisen kotimaisen ympäristövaikutuksiltaan minimaalisen alkutuotannon toimintaedellytyksiä ja kehitysmahdollisuuksia talousalueella, joka kärsii ansiomahdollisuuksien puutteesta.

Saamelaiskäräjien valituksille kullankaivuluvituksesta on luonteenomaista, että niissä ei millään lailla yksilöidä tai konkretisoida aiheutunutta haittaa, vaan viitataan vain kielelle ja kulttuurin harjoittamiselle aiheutuvaan yleiseen haittaan.

Valtaosa valitetuista luvista koskee ns. jatkolupia vakiintuneelle, pitkään samanlaisena ilman moitteita tai haittoja jatkuneelle kullankaivutoiminnalle alueella, jolla on samankaltaista toimintaa harjoitettu kymmenien vuosien ajan ja jossain muodossa yli 150 vuotta.

Valitukset ovat sarjatehtaituja ja niissä on paljon virheitä. Valituksissa voidaan esimerkiksi valittaa hakijan mönkijäliikenteen aiheuttamasta haitasta poronhoidolle, vaikka hakija ei ole koko toimintahistoriansa aikana hakenut maastoliikennelupaa eikä käyttänyt mönkijää eikä aio sellaista hankkia. Tai valitetaan joenpohjan pienialaisiin kultaesiintymiin kohdistuvan imurikullankaivun aiheuttamista porojen laidunalan menetyksistä, vaikka laidun ei ole neliömetrilläkään pienentynyt (esim. Saamelaiskäräjät Rovaniemen hallinto-oikeudelle 28.6.2012).

Saamelaiskäräjät on käyttänyt samaa valitus pohjaa sekä kullanhuuhdontalupaprosesseissa että ympäristölupaprosesseissa. Siksi niissä on aina noin puolet viittauksia sellaisiin lakeihin, joista ei kyseisessä prosessissa ole kysymys.

Julkisessa blogissaan Saamelaiskäräjien puheenjohtaja Klemetti Näkkäläjärvi linjaa 2.7.2013 Saamelaiskäräjien kannan:

"Julkisessa keskustelussa on monesti unohtunut, että eduskunta on säätänyt saamelaiskäräjien tehtäväksi vain ja ainoastaan saamelaiskulttuurin, saamelaisten oikeuksien ja kulttuuriin kuuluvien perinteisten elinkeinojen suojelun ja edistämisen. Perinteisiin elinkeinoihin ei kuulu kullankaivu. Saamelaiskäräjien tehtävänä ei ole myöskään muu suomalainen elinkeinopoliittinen edistäminen – vain perinteisiin saamelaiselinkeinoihin liittyvä edistämistyö. Suomi on oikeusvaltio, ja lait on säädetty noudatettavaksi. Perusoikeudet eivät perustuslain § 22 mukaisesti eikä kaivoslain § 38 ja § 50 mukaan voi jäädä taloudellisten intressien jalkoihin."

Työryhmän tulisi ymmärtää, mikä epäluottamus tämän työryhmän toimintaan kohdistuu, koska Saamelaiskäräjät julkisuudessa ilmoittaa vastustavansa kaikkien muiden elinkeinojen edistämistä alueella, ja silti yksin sille kaavaillaan vahvaa viranomaistasoista ”objektiivista” lausumaoikeutta näitä oikeuksia säätäviin päätöksiin.

10. Kullankaivutyö sekä muu luonnonkäyttö Akwe:ko -käytännön ohjaamana.

Työryhmän tulisi konkreettisesti tarkastella, kuinka uusi metsähallituksen sisään syntyvä väliportaan mekanismi toimisi, kun Metsähallitukselta pyydetään erilaisia lupia.

Sen perusteella kuinka Saamelaiskäräjät on suhtautunut toistaiseksi kaikkiin muihin luonnon- ja maankäyttäjiin, ei ole mitään syytä uskoa, että tämän työryhmän kaavailemassa Metsähallituksen sisään rakennettavassa mekanismissa Saamelaiskäräjät toimisi lainkaan vastuullisemmin.

Jos kullankaivaja hakee Metsähallitukselta lupaa talviaikaan moottorikelkalla tapahtuvaan huoltoon, hän nykyisten lakien mukaan sellaisen oikeuden saa.

Jos kaavaillun lain mukaan tämä Metsähallituksen sisäinen väliporras Saamelaiskäräjien nimeämien edustajien vaatimuksesta kieltää yksittäisen luvan tai yleisesti koko liikkumisen, niin mitä silloin

tapahtuu? Saako kullankaivaja luvan siitä huolimatta vai mitä tapahtuu.

Mitä tapahtuu, mikäli matkailuyrittäjä haluaa perustaa safaritoimintaa varten kiinteän tulipaikan. Nyt hän saa luvan, tarveharkinnan ja luontoselvityksen jälkeen. Mitä jos Akwe:ko vastustaa sitä? Entä matkailua palveleva kaavoitus ja yksittäiset rakennusluvat?

11. Yleistä Akwe-Ko -käytännöstä

LKL:n edustaja osallistui Hammastunturin hoito- ja käyttösuunnitelman laadintaan, missä prosessissa ensimmäisenä maailmassa käytettiin Akwe:ko -menetelmään. Tämä menetelmä on Metsähallituksen ja ympäristöministeriön taholta julistettu menestykseksi.

Työryhmä on kuullut siihen liittyvän Ympäristöministeriön edustajan esityksen 8.11.2013. Esityksessä (www.hare.vn.fi) kerrotaan ainoastaan Akwe: ko -menettelyn tavoitteista. Esityksessä ei kuvata lainkaan sitä kuinka se käytännössä toimii.

Prosessi on julistettu menestykseksi ainoastaan Saamelaiskäräjien, Metsähallituksen luontopalveluiden ja Ympäristöministeriön taholta. Kansainvälisillä foorumeilla Akwe:kon toimivuutta ovat olleet kehumassa sellaiset henkilöt, jotka eivät millään tavalla osallistuneet työryhmän toimintaan, eivätkä ole olleet edes tilaisuuksissa paikalla.

Tietääkö työryhmä, minkälainen prosessi käytännössä oli ja mitä sekavuutta kaksi eri rinnakkaista kokoonpanoa erillisissä kokouksissaan aiheutti?

Periaatteessa menetelmässä tulisi olla kaksi eri kokoonpanoa, laaja kokoonpano kaikille sidosryhmille, jossa on mukana myös alkuperäiskansojen edustajat ja lisäksi suppeampi ryhmä, jossa ovat vain alkuperäiskansojen edustajat (Hammastunturin tapauksessa Saamelaiskäräjien nimeämät edustajat). Käytännössä kuitenkin vain pari Saamelaiskäräjien edustajaa vaivautui osallistumaan laajan kokoonpanon kokouksiin. Tämä aiheutti sen, että keskustelua ei syntynyt, vaan Metsähallituksen virkamiehet välittivät eri kokousten välisiä viestejä.

Työryhmän tulisi tarkistaa nämä väitteet sekavuudesta Hammastunturin hoito- ja käyttösuunnitelmien kokouspöytäkirjoista ja tarkastella myös osanottoluetteloita sekä kuulla myös muita kuin Metsähallituksen, Ympäristöministeriön tai Saamelaiskäräjien edustajia kokemuksista Akwe:kosta.

Samoin tulisi jonkun riippumattoman tahon (vaikkapa MMM-virkamiesten) tarkastella prosessikuvausta ja prosessissa syntyneitä hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja tarkastella, toimittiinko todella ohjeiden mukaan. Esimerkiksi Akwe:ko-ohjeessa täsmällisesti kuvatut kulttuuriset ja taloudelliset tarkastelut on tehty hyvin suppeasti.

11. Työryhmän tavoitteet asettamiskirjeen mukaan

Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut 16.7.2013 työryhmän valmistelemaan ehdotusta saamelaisten osallistumisoikeuksien lisäämiseksi valtion maa- ja vesialueiden käyttöä koskevassa päätöksentekomenettelyssä saamelaisten kotiseutualueella. Työryhmän tulee laatia tähän liittyvä lakiehdotus Metsähallituksen yhteyteen perustettavasta toimielimestä. Työryhmän tehtävänä on myös laatia lakiehdotukset poronhoidon, metsästyksen ja kalastuksen yleisestä edistämisestä saamelaisten kotiseutualueella sekä tehdä ehdotus tätä koskevien toimenpiteiden rahoittamisesta.

Ministeriön työryhmän asettamiskirjeessä 16.7.2013 on edellytetty, että

- työryhmän tulee ottaa huomioon se, että valtion tai yksityishenkilöiden maa- ja vesialueiden omistusoikeuteen ja käyttöoikeuteen ei puututa saamelaiden kotiseutualueella miltei osin; ja
- työryhmän tulee ottaa työssään huomioon myös muun paikallisen väestön osallistumisoikeudet ja mahdollisuudet harjoittaa perinteisiä elinkeinoja.

Ministeriön työryhmän asettamiskirjeessä 16.7.2013 mainitut vaatimukset eivät voi toteutua, sillä niitä ei ole työssä toistaiseksi tarkasteltu lainkaan.

Mm. oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomioita siihen, että yleiset edut ja yksityisoikeuden alaan kuuluvat asiat tulee erottaa toisistaan muun ohessa siinä, kenellä on oikeus osallistua päätöksentekoprosessin yhteydessä keskusteluun ympäristöhankkeiden vaikutuksista (ks. *Erkki Hollo: Ajatuksia viranomaisjärjestyksen lähteistä ja rajoista ympäristöoikeudessa, s. 81. Juhlakirja Pekka Hallberg. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Jyväskylä 2004*).

Perusoikeusjärjestelmä (PeVM 25/1994) huomioon ottaen on välttämätöntä, että kyseessä olevassa lainsäädäntöhankkeessa otetaan yleiset ja yksityiset edut huomioon sekä perusoikeusjärjestelmä kokonaisuudessaan. Esityksen kannalta keskeisiä perusoikeuksia ovat mm. omaisuuden suoja (PL 15 §), elinkeinovapaus (PL 18 §) ja oikeusturva (PL 21 §). Saamelaisalueilla on lisäksi otettava huomioon saamelaisia koskeva perustuslain (PL) 17 §:n 3 momentin säännös.

Saamelaiskäräjät ja kolttien kyläkokous ovat paikallisen yleisen edun edustajia toimivaltansa puitteissa, kuten edellä olevan mukaisesti kunnatkin osaltaan. Kunnilla, saamelaiskäräjillä ja kolttien kyläkokouksella ei ole oikeutta eikä toimivaltaa edustaa yksityisiä elinkeinoja, joilla on toiminnassaan lain mukaista yksityisautonomiamia.

Ehdotuksessa todetaan virheellisesti, että saamelaiden mahdollisuuksia tuoda esille kulttuurinsa harjoittamisen edellytyksiä on parannettu *Akwé:Kon* –ohjeiden mukaisen suunnitteluprosessin avulla.

Nykyisellään ohjeiden mukainen suunnitteluprosessi on kuitenkin vääristynyt ja yksipuolinen siten, että vain Saamelaiskäräjät, joka voi edustaa vain saamelaiden yleisiä etuja, voi asettaa jäseniä *Akwé:Kon* työryhmiin. Yksityisten elinkeinojen edustus jää puuttumaan ja ohjeiden mukaisella toiminnalla *Akwé:Kon* työryhmä edustaa esimerkiksi erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimisen yhteydessä yksityisten saamelaiselinkeinojen ja muiden perinteisten elinkeinojen osalta itselleen toimivaltaa, jota sille ei lain mukaan kuulu.

Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen (SopS 78/1994) 8 artiklan j kohdan, johon mainitut *Akwé:Kon* ohjeet perustuvat, mukaan suunnitteluprosessissa tulee olla mukana alkuperäiskansojen ja perinteisen elämänmuodon omaavien paikallisyhteisöjen tietämystä. Tämä edellyttää neuvottelukuntien laajempaa kokoonpanoa jäljempänä selostettavalla tavalla. Saamelaiskäräjät ei voi edustaa yksityisiä tahoja eikä mitään paikallisyhteisöjä, mihin on jo kiinnitetty huomiota mm. kansainvälisissä yhteyksissä (YK).

12. Norjan kokemusten tarkastelu ja vertailu

Työryhmä ei ole tarkastellut Norjan saamelaisalueella syntyneitä taloudellista tilannetta, vaikka huomattava osa muuttuvan lainsäädännön tulevista vaikutuksista voitaisiin ennakoida tarkastelemalla Norjan saamelaisalueen tapahtumia ja vaikutuksia talouteen.

Norjassa on toteutettu toisenlaisella mekanismilla vastaava alkuperäiskansojen oikeuksia lisäävä

lainsäädäntö.

Tämä järjestely on heikentänyt Norjan saamelaisalueiden taloudellista kehitystä verrattuna muuhun Norjaan. Näin siitä huolimatta, että suuri osa Norjan talouden tuotoista tulee eri tavoin merestä, mihin saamelaisiin liittyvä lainsäädäntö ei yllä ja huolimatta siitä, että Norjan valtion halu ja mahdollisuudet tukea taloudellisesti saamelaisalueen taloutta ovat paljon paremmat kuin mitä Suomen valtiolla on.

Inarissa 26.02.2013

Kunnioittaen,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Jouko Korhonen', is positioned above the printed name.

Jouko Korhonen

puheenjohtaja, Lapin Kullankaivajain Liitto ry.